

СПЕЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ

УДК 376.42:615.851

DOI <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2024.3.14>

Вінс В. А.

*кандидат психологічних наук, доцент,
завідувачка кафедри практичної психології
Університету Григорія Сковороди в Переяславі*

Бондарчук А. Г.

*кандидат медичних наук,
доцент кафедри практичної психології
Університету Григорія Сковороди у Переяславі*

Томчук І. С.

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності «Психологія»
за освітньою програмою «Практична психологія»
Університету Григорія Сковороди в Переяславі*

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СУ-ДЖОК ТЕРАПІЇ У ПСИХОКОРЕКЦІЇ ПОРУШЕНЬ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

METHODOLOGICAL FEATURES OF USING SU-JOK THERAPY IN PSYCHOCORRECTION OF SPEECH DISORDERS IN PRESCHOOL CHILDREN

У статті узагальнено існуючі на сьогодні та напрацьовано авторські методичні розробки використання Су-джок терапії у психокорекції порушень мовлення у дітей дошкільного віку. Вказано на ефективності використання Су-джок терапії у корекції порушень мовлення у дітей дошкільного віку, а також її комплементарності, безпечності, універсальності, доступності, простоти використання та неінвазивності. Проведено аналіз існуючих на сьогодні розробок у досліджуваній царині та звернуто увагу на їх важливості для глибшого розуміння потенціалу Су-джок терапії в корекції мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку. Розглянуто сутність Су-джок терапії як методу психолого-педагогічної корекційної роботи з дітьми, які мають порушення мовлення, шляхом впливу на їхні біологічно активні точки, що розташовані на кистях, за допомогою спеціальних масажних куль. Вказано на додаткових можливостях Су-джок терапії у роботі з дітьми. Зазначено основні завдання Су-джок терапії в логокорекційному процесі. Наведено засоби Су-джок терапії, які найефективнішим в корекційно-логопедичній роботі з дітьми з порушеннями мовлення. Наведено напрямки використання основних інструментів Су-джок терапії з метою розвитку мовленнєвої сфери дітей. Звернуто увагу на базових принципах Су-Джок терапії у роботі з порушенням мовлення. Обґрунтовано та детально розглянуто методичні особливості застосування Су-джок терапії у психокорекції мовлення у дітей дошкільного віку. Розглянуто вимоги, дотримання яких забезпечує ефективність застосування Су-джок терапії в логокорекційній роботі з дітьми з мовленнєвими порушеннями. Наведено послідовний алгоритм роботи з дошкільниками, в яких спостерігаються порушення мовлення. із застосуванням інструментів Су-джок терапії. Окреслено перспективи подальших розвідок окресленої проблематики.

Ключові слова: Су-джок терапія, порушення мовлення, діти дошкільного віку, психокорекція, логопедія, методичні основи.

The article summarizes the existing and author's methodological developments of the use of Su-Jok therapy in the psychocorrection of speech disorders in preschool children. The effectiveness of the use of Su-Jok therapy in the correction of speech disorders in preschool children, as well as its complementarity, safety, universality, accessibility, ease of use and non-invasiveness are emphasized. An analysis of the current developments in the field is carried out and attention is drawn to their importance for a deeper understanding of the potential of Su-Jok therapy in the correction of speech disorders in preschool children. The essence of Su-Jok therapy as a method of psychological and pedagogical correctional work with children with speech disorders by influencing their biologically active points located on the hands with the help of special massage balls is considered. The additional possibilities of Su-Jok therapy in working with children are indicated. The main tasks of Su-Jok therapy in the speech correction process are indicated. The means of Su-Jok therapy, which are the most effective in correctional and speech therapy work with children with speech disorders, are presented. The directions of using the main tools of Su-Jok therapy for the development of children's speech sphere are given. Attention is drawn to the basic principles of Su-Jok therapy in the work with speech disorders. The methodological features of the use of Su-Jok therapy in the psychocorrection of speech in preschool children are substantiated and considered in detail. The requirements, which ensure the effectiveness of the use of Su-Jok therapy in speech correction work with children with speech disorders, are considered. A consistent algorithm of work with preschoolers with speech disorders using the tools of Su-Jok therapy is presented. Prospects for further research on the outlined issues are outlined.

Key words: Su-jok therapy, speech disorders, preschool children, psychocorrection, speech therapy, methodological foundations.

Вступ. Однією із найголовніших умов повноцінного і всебічного розвитку дітей є сформоване мовлення. Однак, останнім часом зростає кількість дітей, які мають різні його порушення і потребують не тільки логопедичних, але й психокорекційних втручань. Це вимагає від науковців та практиків вдосконалення існуючого методичного забезпечення, розробки новітніх підходів, пошуку нетрадиційних способів подолання виявлених вад мовлення у дітей дошкільного віку.

Одним із нетрадиційних методів корекційної роботи з дошкільниками, які мають порушення мовлення, є Су-джок терапія. Цінність використання даного методу полягає в тому, що ця терапія допомагає нормалізувати тонус м'язів, опосередковано стимулює мовленнєві зони у корі головного мозку дитини, завдяки нетрадиційній технології впливу коригує мовленнєві порушення. Окрім того, практикувати Су-джок терапію у роботі з дітьми з порушеннями мовлення можуть не тільки психологи, але й логопеди, корекційні педагоги, які пройшли відповідне навчання. Тобто метод досить комплементарний з іншими підходами, абсолютно безпечний, універсальний, доступний та простий у застосуванні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості використання Су-джок терапії у процесі психокорекційної роботи з дітьми дошкільного віку, які мають порушення мовлення, розкриваються науковцями В. Андросовою, В. Войтко, В. Галущенко, Ю. Гаркушею, Н. Григоренко, Д. Даниленко, Н. Зако-воротною, Л. Колісник, С. Коноплястою, О. Приходько, Т. Сак, Л. Стаховою, І. Сухіною, М. Шеремет та ін. До прикладу, В. Андросова акцентує увагу на інтеграції Су-джок терапії з традиційними методами логопедії, що дозволяє досягти більш комплексного підходу до корекції мовленнєвих порушень. В. Войтко досліджує механізми впливу Су-джок терапії на розвиток мовлення у дітей, відзначаючи її позитивний ефект на загальний емоційний стан і мотивацію. В. Галущенко зосереджується на конкретних техніках стимуляції точок, що відповідають за мовленнєві функції, і їхньому впливу на корекцію фонетичних порушень. Ю. Гаркуша аналізує ефективність використання Су-джок терапії у поєднанні з іншими корекційними заходами, що допомагає в розробці комплексних програм для дітей з мовленнєвими порушеннями. О. Приходько досліджує різні техніки стимуляції та їхню ефективність у корекції різних типів мовленнєвих порушень. Т. Сак розглядає аспекти підготовки фахівців до роботи з Су-джок терапією, акцентуючи увагу на необхідності спеціалізованого навчання.

Загалом, існуючі на сьогодні дослідження українських фахівців дозволяють глибше зрозуміти потенціал Су-джок терапії в корекції мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку і сприяють розвитку нових підходів у цій сфері.

Мета статті. Відтак, метою статті є узагальнення та напрацювання методичних особливостей використання Су-джок терапії у психокорекції порушень мовлення у дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Су-джок терапія – це універсальний та ефективний, безпечний і доступний метод психолого-педагогічної корекційної роботи з дітьми, які мають порушення мовлення, шляхом впливу на їхні біологічно активні точки, що розташовані на кистях, за допомогою спеціальних масажних куль [5, с. 36].

За ствердженням В. Войтко, Су-джок терапія є різновидом загальної рефлексотерапії, яка має в своїй основі рефлекторний механізм взаємозв'язків біологічно активних точок, що розташовані на поверхні тіла людини, із різними органами та системами організму [1, с. 41]. Тобто особливістю вказаної методики є рефлекторний вплив на кисті і стопи, на яких розміщуються високоактивні біологічні точки (БАТ). При цьому ці точки відповідають різним частинам тіла і внутрішнім органам. Біологічно активні точки знаходяться у суворому порядку та у зменшеному вигляді відображають анатомічну будову тіла людини.

Загалом Су-джок терапія здатна тонізувати організм, змінювати його, розвивати дрібну моторику рук та пальців і, як наслідок, позитивно впливати на розвиток мовленнєвої сфери. Обумовлено це тим, що існує тісний кореляційний зв'язок між сформованим мовленням та розвитком моторних функцій у дітей із порушеннями мовлення, що вказує на потребу цілеспрямованого психолого-педагогічного впливу на моторний праксис. Докладання зусиль для максимальної компенсації рухової активності, розвитку дрібної моторики рук, стимулювання біологічно активних точок на долонях створюють сприятливі передумови для розвитку мовлення та його практичного використання в процесі спілкування [2, с. 55].

Окрім того, використання інструментів Су-джок терапії в поєднанні із вправами корекції звукомови, темпо-ритмічних особливостей та розвитку лексико-граматичних категорій у дітей сприяє загальному підвищенню їхньої фізичної і розумової працездатності, створює функціональну основу для порівняно швидкого просування на вищий рівень рухової активності різних м'язів та дає можливість виконувати оптимальну цілеспрямовану логопедичну роботу з дітьми, здійснюючи стимулюючий вплив на розвиток їхнього мовлення і всіх сторін мови [5, с. 36].

Д. Даниленко вказує, що для стимулювання розвитку мовлення варто впливати на біологічно активні точки, що відповідають головному мозку. За Су-джок теорією, це – верхні фаланги пальчиків, саме тому в процесі реалізації Су-джок масажу, виконання завдань основну увагу слід приділити цим ділянкам кисті руки, що допомагає здійснити комплексну корекційну роботу з дітьми з мовленнєвими порушеннями [3].

Загалом, завданнями Су-джок терапії в логокорекційному процесі з дітьми з порушеннями мовлення є:

– нормалізація тонусу м'язів, стимулювання мовленнєвих зон в корі головного мозку;

– використання елементів Су-джок терапії в різних формах корекційної роботи з виправлення мовлення;

– стабілізуючий вплив на рухову та емоційну розгальованість;

– розвиток орієнтації в просторі, пам'яті та уваги дітей.

Ефективними в корекційно-логопедичній роботі з дітьми, які мають порушення мовлення, є такі засоби Су-джок терапії:

1. Словесні, коли дитина повторює слова і виконує відповідно до тексту пропонувані дії з кулькою-масажером. Для вищого інтересу в процесі логопедичної роботи з дітьми можуть використовуватися примовки, вірші, потішки, питання, загадки, казки та ін.

2. Наочні, що використовуються безпосередньо в індивідуальній та груповій роботі з допомогою схем, відеоматеріалів, ілюстрацій.

3. Ігрові, коли наприклад дошкільник надягає масажні кільця по черзі на кожен палець, говорячи слова вірша з пальчикової гімнастики. Ефективними є такі форми роботи, як заняття-гра, ігрові вправи.

4. Взаємодія з казковим персонажем. Дошкільнику пропонується уявити себе казковим героєм, пограти в казку, використовуючи кульки-масажери, наприклад, «Їжачок на прогулянці».

5. Практичні – безпосередній масаж кистей, стоп і пальців [8, с. 159].

Описуючи особливості використання інструментів Су-джок терапії з метою розвитку мовленнєвої сфери дітей, Н. Заковоротна рекомендує використовувати їх у таких напрямках логопедичної роботи:

– розвиток, збагачення та активізація імпресивного та експресивного словника, для цього застосовуються такі практичні вправи із Су-джок кульками: «По долоньці м'яч катаю і тваринок називаю», «Їде, пливе, летить» (з використанням предметних картинок), «Пташка – рибка – звір»;

– формування лексико-граматичних категорій, використовуються практичні вправи з Су-джок кульками: «Один – багато», «Назви ласкаво» (з використанням наочних ілюстрацій із зображенням великих та маленьких предметів, істот), ігрова вправа «Країна протилежностей»;

– розвиток фонетико-фонематичної сторони мовлення, з цією метою використовуються вправи: «М'ячик по долоньці стук – ми повторим дружно звук», «Співочі звуки», «Кульку об долоньку стук – якщо чуємо потрібний звук»;

– відпрацювання ритму та автоматизації складу за допомогою використання Су-джок кульок та масажних валиків, наприклад, вправа «Телеграфісти»;

– автоматизація звука в слові за допомогою використання Су-джок кільця;

– формування навичок складового і звукового аналізу слів з використанням Су-джок кульок, наприклад вправи «Поділи слово на склади» (для складового аналізу); «М'яч катаю і слова складаю» (для звукового аналізу слів);

– формування навичок побудови схеми речення з використанням Су-джок кульок, наприклад, вправа «Склади речення» [4, с. 69–70].

Варто також відзначити, що використання Су-джок терапії у корекції порушень мовлення дитини дошкільного віку вимагає дотримання відповідних принципів та умов. Серед базових принципів Су-джок терапії варто виділити такі два:

1. Взаємозв'язок зон і органів. У випадку корекції порушень мовлення, як було зазначено вище, це, першочергово, верхні фаланги пальчиків рук.

2. Балансування енергій. Су-джок терапія базується на концепції енергетичного балансу в організмі. Стимуляція точок допомагає відновити цей баланс, що сприяє загальному оздоровленню та поліпшенню функцій організму.

Щодо методичних особливостей застосування Су-джок терапії у психокорекції мовлення у дітей дошкільного віку, то важливо виділити такі:

1. Вибір активних точок. Для корекції мовленнєвих порушень особлива увага приділяється точкам, що відповідають за роботу мовленнєвого апарату, центральної нервової системи та органів дихання. Точки, розташовані на великих пальцях рук і ніг, відповідають за голову та шию, що є важливими зонами для корекції мовлення.

2. Використання різних технік стимуляції. Важливо використовувати різні методи стимуляції точок, такі як масаж, натискання спеціальними інструментами, застосування тепла або магнітів. Процедури повинні проводитися з урахуванням вікових особливостей дитини, поступово збільшуючи інтенсивність і тривалість впливу.

3. Інтеграція з іншими методами корекції. Су-джок терапія може бути ефективно інтегрована з логопедичними заняттями, вправами для розвитку дрібної моторики та іншими методами психокорекції. Так, В. Стасенко та О. Фоменко рекомендують поєднувати інструменти Су-джок терапії із пальчиковою ігротерапією, під якою дослідниці розуміють «ігротерапевтичний метод, що включає програвання різних римованих історій, казок або представлення умовних фігур за допомогою пальців. Багато пальчикових ігор вимагають участі обох рук, що дає змогу формувати в дитини уявлення про просторові поняття, допомагає їй орієнтуватися в напрямках «праворуч», «ліворуч», «вверх», «вниз» та ін.» [7, с. 9].

За ствердженням Н. Мельник, О. Потапенко, «використання різноманітних нетрадиційних методів Су-джок масажу, логопедичного масажу і самомасажу, розвиває артикуляційну активність дітей, їхню дрібну моторику, формує пропріоцептивні відчуття, значно покращує вимову та вчить дошкільників управляти собою» [6, с. 87].

4. Дотримання індивідуального підходу. Програми корекції повинні бути адаптовані до індивідуальних потреб кожної дитини. Необхідно враховувати тип і ступінь мовленнєвих порушень, загальний стан здоров'я дитини, її психологічні особливості.

5. Регулярність та систематичність. Для досягнення стабільних результатів процедури Су-джок терапії повинні проводитися регулярно. Систематичне застосування методики сприяє поступовому покращенню мовленнєвих навичок дітей дошкільного віку.

6. Залучення батьків. Зважаючи на те, що Су-джок терапія є досить простою у використанні, то батьків важливо теж навчити основним прийомам Су-Джок терапії для виконання простих вправ з дітьми вдома. Окрім того, залучення батьків до процесу корекції сприятиме більшому залученню дитини та забезпечить послідовність терапевтичного впливу.

На переконання І. Сухіної, ефективність застосування Су-джок терапії в логокорекційній роботі з дітьми з мовленнєвими порушеннями залежить від дотримання таких вимог:

1. Забезпечити мотиваційне забезпечення: фахівець має залучити певний зовнішній мотив, що наділяє високою цінністю правильний спосіб виконання завдань (наслідування одноліткам або літературному персонажу, герою вірша тощо).

2. Створити сприятливий емоційний супровід, що передбачає: забезпечення атмосфери емоційних позитивних емоцій, формування доброзичливого настрою, виявлення інтересу фахівця в успіхах дошкільників, врахуванню емоційних проявів дітей.

3. Вдалий підбір найбільш відповідних форм організації логокорекційної роботи з дітьми із застосуванням Су-джок терапії: індивідуальних, підгрупових чи фронтальних занять.

4. Врахування і забезпечення відповідних особливостей взаємодії з дошкільниками із порушеннями мовлення, забезпечення їм зрозумілого та цікавого мотиву діяльності під час виконання завдань Су-джок терапевтичних вправ [8, с. 160].

У праці В. Галущенко запропоновано послідовний алгоритм роботи з дошкільниками із застосуванням інструментів Су-джок терапії:

1. Знайомство дошкільників із предметами зовнішнього відчуття: довільне натиснення, тактильне відчуття форми, матеріалу, характеру поверхні.

2. Включення в індивідуальну корекційну роботу:

– м'ячиків – їжачків, що передбачає виконання наступних дій: стискання м'ячика – розтискання; проведення прямих рухів м'ячиком – від кінчиків пальців рук до зап'ястного суглобу; кругові рухи по долоні то однієї, то другої руки;

– пальчиків, що передбачає виконання спіралевидних рухів по внутрішній і зовнішній стороні долонь пучечками (кінчиками 2–5 пальців) від кінчиків пальців до зап'ястних суглобів; виконання зигзагоподібних рухів на долонях рук.

3. Слабке поколювання усіх пальців рук: нігтями і подушечками однієї руки та іншої.

4. Прокачування м'ячика-їжачка по столу.

5. Перекладання м'ячика з однієї руки в іншу і навпаки [2, с. 59].

Висновки. Отже, Су-джок терапія є безпечним, неінвазивним та ефективним методом корекції порушень мовлення у дошкільників. Вона не викликає болісних відчуттів і не потребує медичних втручань, що робить її прийнятною для дітей та їхніх батьків. Цінність методу полягає і в тому, що стимуляція біологічно активних точок сприяє не тільки корекції мовленнєвих порушень, але й позитивно впливає на загальний стан здоров'я дитини, призводить до нормалізації функцій органів і систем, підвищення імунітету та загального оздоровлення організму.

Подальші дослідження у цій сфері можуть сприяти підвищенню якості корекційної роботи, поліпшенню мовленнєвого розвитку дітей та їх успішній соціалізації. Серед перспективних напрямків подальших розвідок варто виділити такі: створення детальних програм Су-джок терапії, адаптованих до різних типів мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку; розробка стандартних протоколів застосування Су-джок терапії для різних категорій мовленнєвих порушень; використання сучасних методів візуалізації мозку, таких як фМРТ (функціональна магнітно-резонансна томографія), для спостереження за змінами в мозковій активності під впливом Су-джок терапії; визначення найкращих комбінацій методів для досягнення максимальних результатів у корекції мовленнєвих порушень тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Войтко В. В. Корекційно-розвиткова робота з учнями з порушеннями опорно-рухового апарату в умовах інклюзивної освіти : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. О. Е. Жосана. Кропивницький : КЗ «КОППО імені Василя Сухомлинського», 2021. 96 с.
2. Галущенко В. І. Аспекти активізації корекційної роботи з розвитку психо-мовленнєвої та моторної сфери у дітей з дизартрічними розладами. *Актуальні питання корекційної освіти*. Кам'янець-Подільський, 2015. Вип. 5. С. 54–63.
3. Даниленко Д. О. Су-Джок терапія в роботі вчителя-логопеда з дошкільниками. URL: <https://vseosvita.ua/library/su-dzok-terapiya-v-roboti-vcitela-logopeda-z-doskilnikami-235785.html> (дата звернення: 19.06.2024).
4. Заковоротна Н. О. Су-джок терапія в логопедичній роботі з дітьми дошкільного віку. *Сучасні проблеми логопедії та реабілітації (15 лютого 2019 року, м. Суми)*. Суми, 2015. С. 67–70.
5. Коваленко А. Використання елементів Су-джок терапії у корекційній роботі з дітьми із заїканням. *Інформаційний, науково-методичний журнал «Освіта Сумщини»*. 2019. №1 (41). С. 36–38.
6. Мельник Н. Ю., Потапенко О. М. Використання нетрадиційних методів масажу та самомасажу у логопедичній роботі з дітьми з порушеннями мовлення. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2018. Вип. 36. С. 84–88.
7. Стасенко В. Г., Фоменко О. А. Інноваційні терапевтичні технології роботи з особливими дітьми. *Дитина з особливими потребами: Професійні орієнтири*. 2018. № 5 (41). С. 4–12.
8. Сухіна І. В. Особливості використання технології Су-Джок масажу у роботі логопеда з дітьми з особливими освітніми потребами. *Освіта осіб з особливими потребами: виклики сьогодення: збірник матеріалів всеукраїнської науково-практичної конференції*. Київ: «Наша друкарня», 2018. С. 155–160.